

УДК 341.78

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.68>**О. І. Яблокова***аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
orcid.org/0000-0001-7335-8845*

СЦЕНАРІЙ ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Сценарій є одним із тих об'єктів авторського права, що найбільше часто використовується широкою аудиторією. Кожна людина у своєму житті неодноразово «зіштовхувалася» з тим або іншим видом сценарію. Будь то телевізійне шоу, кінофільм, спектакль. Але чи навряд хто-небудь замислювався над тим, що сценарій може бути як самостійним об'єктом права, так і похідним. Яка пропорція зазначених видів сценарію – невідомо. Будь-який сценарій, будь то первісний твір, будь то похідний твір, необхідно розглядати як один із видів об'єктів авторського права. Отже, до сценарію повною мірою підходить класичне визначення поняття твору, запропоноване В.І. Сєрібровським: «Твір – це сукупність ідей, думок і образів, що одержали в результаті творчої діяльності автора своє вираження в доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що допускає можливість відтворення». Із цього випливає, що кваліфікуючими ознаками будь-якого виду об'єкта авторського права (твору) є: творчий характер праці автора й об'єктивна форма твору. Сценарію як первісному (оригінальному) твору, безумовно, властиві саме ці дві основних ознаки. Особливих характеристик у сценарію як оригінального твору немає, але форма його – особлива. Сценарій все ж таки відрізняється від оповідальних добутоків, наприклад роману. Структура сценарію відмінна від подібних творів. Якщо характеризувати сценарій як похідний твір, можна помітити певні особливості. По-перше, сценарій як вторинний добуток створюється на основі вже наявного твору (роман, п'єса й т.д.) По-друге, автор сценарію як похідного твору не вправі спотворювати художню сутність первісного добутку. Але, незважаючи на зазначену ознаку, сценарій як похідний твір є самостійним, творчим об'єктом авторського права.

Ключові слова: сценарій, ознаки, первісний твір, похідний твір, об'єкт авторського права.

Yablokova O. I. SCRIPT AS COPYRIGHT

The script is one of those copyrighted objects that is most commonly used by a wider audience. Each person in his life has repeatedly “encountered” this or that kind of scenario. Whether it’s a television show, a movie, a play. But, hardly anyone thought about the fact that the script can be an independent object of law, or derivative. What is the proportion of these types of scenarios is not known. Any script, be it an original work, be it a derivative work, must be considered as one of the types of copyright objects. Consequently, the classic definition of the concept of a work proposed by V.I. Serebrovsky. “A work is a set of ideas, thoughts and images that have received, as a result of the author’s creative activity, their expression in a concrete form that is accessible to human senses and allows for reproduction”. It follows from this that the qualifying features of any type of copyright object (work) are: the creative nature of the author’s work and the objective form of the work. The script, as the original (original) work, certainly has these two main features. The script, as an original work, has no special characteristics, but its form is all special. The script is still different from narrative works such as a novel. The structure of the script is different from similar works. If we characterize the script as a derivative work, in this case, there are certain features. Firstly, the script, as a secondary work, is created on the basis of an already existing work (novel, play, etc.). Secondly, the author of the script, as a derivative work, has no right to distort the artistic essence of the original work but despite this feature, the script as a derivative work is an independent, creative copyright object.

Key words: script, features, original work, derivative work, copyright object.

Постановка проблеми. Сценарій як об'єкт авторського права може бути як первісним твором, так і похідним. При цьому ні законодавець, ні вчені, що спеціалізуються на проблемах авторського права, не визначають правову природу сценарію як виду твору. Проблема правової сутності сценарію – саме в тому, щоб виділити ознаки сценарію як самостійного твору, так і як похідного твору.

Аналіз досліджень і публікацій. У цей час питанням, пов'язаним із визначенням правової природи сценарію як виду твору, у юридичній літературі приділяється не досить уваги. Під час написання справжньої статті нами були використані джерела, присвячені загальним проблемам об'єктів авторського права (В.О. Калятин, Д. Ліпчик, І.В. Савельєва, А.П. Сергєєв).

Мета статті – виявити ознаки сценарію як оригінального добутку й похідного твору. Крім того, зробити спробу дати визначення сценарію як похідному (вторинному) твору.

Виклад основного тексту. У цей час видів об'єктів авторського права (творів) стає все більше й більше. Це пов'язане з технічним прогресом, що сьогодні досить активно розвивається. Однак інтерес до вже наявних творів як об'єктів авторського права не вгасає. До одного з таких об'єктів відноситься сценарій. Правового поняття «сценарій» сучасне законодавство не закріплює. Безумовно, даний вид твору варто відносити до категорії об'єктів авторського права. Сценарій необхідно відносити до літературних творів. Прийнято вважати, що сценарій – це літературно-драматичний твір, написаний як основа для постановки кіно-

або телефільму, інших заходів у театрі й інших місцях. При цьому варто визначити, що сценарій може бути як оригінальним (первісним) твором, так і похідним твором. Даній проблемі й буде присвячена справжня стаття.

У першу чергу необхідно вказати на ознаки літературного твору як об'єкта авторського права. Це творчий характер праці творця даного виду твору, наявність об'єктивної форми, що дозволяє відтворити тим або іншим способом даний вид об'єкта авторського права.

Перш ніж характеризувати сценарій із погляду кваліфікуючих ознак, необхідно вказати, що сценарій як об'єкт авторського права може бути як первісним твором, так і похідним твором.

У першому випадку автор сценарію створює нове, невідомий твір, як правило, це сценарії для кінофільмів.

У другому випадку автор створює сценарій, ґрунтуючись на первісному твору, тим самим даний сценарій буде похідним твором.

Ознаки об'єкта авторського права визначені як для первісного сценарію, так і для похідного. При цьому необхідно врахувати, що похідний сценарій буде мати додаткові ознаки, характерні саме для даного виду твору.

Сценарій (як первісний, так і похідний твір) є особливим видом об'єктів авторського права. Це виражається у формі що надається даному виду твору. У спеціальній літературі сценарієм прийнято вважати драматичний твір із докладним описом дій й реплік, призначених для створення кіно- або телефільму, а також коротку сюжетну схему театрального дійства, спектаклю. Усі зазначені дії відрізняють сценарій від інших літературних творів.

У літературі, аналізуючи природу сценарію, доходять висновку, що він (сценарій) призначений для відтворення в кіно або на телеекранах, є особливим видом літератури. Кінодраматургія має свої закони й мову, мистецтво зримого зображення.

Літературний сценарій – самостійний повноцінний добуток, в якому повинна дотримуватись послідовність опису дії.

Написання сценаріїв – творчий процес і існує історичний давно, від слова «сценаріус» – це була людина, що вказував акторам у театрі, коли їм треба виходити на сцену. Цей термін перейшов у кінематограф, телебачення й радіо.

На жаль, юридична література не має у своєму розпорядженні дослідження, що стосуються проблемами сценарію як об'єкта авторського права. Закон України «Про авторське право й суміжні права» не визначає юридичного поняття «сценарій», однак визначає в п. 13 ст. 8, що сценічні обробки творів є об'єктами авторського права. При цьому в п. 14 ст. 8 Закону України «Про авторське право й суміжні права» вказується, що похід-

ні добутки також є об'єктами авторського права. На нашу думку, має місце деяка розбіжність у розумінні сценарію (саме як похідного твору). У чому це проявляється? По-перше, немає юридичного визначення «сценічна обробка». По-друге, законодавець визначає, що «похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого наявного добутку без заподіяння шкоди його охороні...». Думаємо, що в контексті розуміння сценарію як похідного добутку обробка й переробка збігаються за своїм значенням.

Лінгвістичні визначення слів «обробка» і «переробка» такі: «обробляти» – вплив на об'єкт із метою додати йому нових властивостей; «переробити» – перетворити в що-небудь у процесі роботи, діяльності. Отже, як під час «обробки», так і під час «переробки», по суті, створюється новий за формою об'єкт, у цьому випадку – авторського права. У спеціальній літературі переробку розглядають як перетворення добутку з одного жанру в інший, наприклад, переробка роману або музичного добутку для створення кінофільму. Переробка може представляти зміну композиції добутку, в ході якого змінюється тільки форма вираження добутку. Однак деякі переробки призначені для пристосування добутку до конкретних умов специфічного використання. Так, стосовно драматичного твору враховуються можливості театру, що здійснює постановку цього твору.

Однак сценарій, як літературний твір, варто розглядати і як оригінальний твір. У цьому випадку йому будуть властиві ознаки, які властиві всім первісними (оригінальними) добуткам. Це кваліфікуючі ознаки – творчий характер праці автора й об'єктивна форма. Ніяких особливостей у сценарію як оригінального добутку не спостерігається. Автор створює новий твір, на основі якого створюється інший самостійний твір: або кінофільм, або яка-небудь видовищна постановка. Безумовно, можна звернути увагу на ту обставину, що сценарій сам по собі може бути цікавим вузькому колу фахівців у даній сфері. Для широкої публіки сценарій, втілений в інший добуток, стає доступним і оприлюдненим. У кожному разі літературний сценарій як оригінальний добуток є самостійним, творчо оформленим об'єктом авторського права.

Інший підхід – до літературного сценарію, створеного на основі іншого художнього твору. У цьому випадку такий сценарій стає похідним твором.

Вище було дане визначення поняття «похідного добутку», установлене Законом України «про авторське право й суміжні права».

У юридичній літературі розглядалося питання про правову сутність «похідних добутків». Так, Д. Липчик указує, що це «твори, які ґрунтуються на попередньому творі» [4, с. 96]. Учений А.П. Сергеев думає, що в якості похідних (залежних) тво-

рів автор розглядає такі «твори, при створенні яких частково запозичаються охоронювані елементи чужого твору» [6, с. 160]. И.В. Савельєва у своїй роботі звертає увагу, що «вони засновані на раніше наявному утворі, однак наявність творчого внеску особи, що здійснила переробку раніше створеного добутку, дає підстави для визнання таких переробок самостійними об'єктами авторського права» [5, с. 43]. В.О. Калятин визначає, що «похідні твори зізнаються повноцінними самостійними добутками, що є результатами творчої діяльності. Водночас ці добутки в різному ступені засновані на первісному творі ... різними будуть і умови їх використання: якщо огляд можна використовувати їх без особливих утруднень, оскільки він включає тільки окремі елементи первісного твору, то використання перекладу буде означати й одночасне використання переведеного твору» [3, с. 47].

Усе вищевикладені судження про розуміння «похідного твору» свідчать про таке: похідний добуток – це об'єкт авторського права, що заснований на первісному творі, що віддає такому твору нову форму, спрямовану на сприйняття широкої аудиторії й не спотворює художньої цінності оригінального твору.

Сценарій, створений на основі іншого художнього твору, повною мірою відповідають даному розумінню похідного твору.

Безумовно, не можна заперечувати художньої цінності сценарію як самостійного об'єкта авторського права. Однак не можна заперечувати тієї обставини, що сценарій, як похідний добуток, не повинен допускати яких-небудь доповнень, змін у первісний твір. Завдання, що стоїть перед творцем сценарію, як заснованого на літературному творі, полягає в тому, щоб зрадити особливу форму такому твору. Ця форма повинна передавати художній задум первісного твору. У цьому, на нашу думку, і укладається створення похідних творів. Безумовно, якщо екранізується художній твір, зокрема роман якого-небудь автора, то неможливо, використовуючи оповідальну форму, представити цей об'єкт авторського права, наприклад, у театральній постановці або в кінофільмі.

Особливістю сценарію як похідного добутку є ще й те, що він повинен бути як би «роскадрован», тобто структура сценарію повинна вищикувати діалоги, монологи, дії героїв твору. При цьому варто враховувати, що все створене сценаристом повинне відображати художній задум первісного автора.

Фільм-екранізація навіть при максимальній своїй близькості до літературного першоджерела якісно від нього відрізняється: перед нами вже явище іншого мистецтва. Технологія «перекладу» на іншу образну мову, безсумнівно, важлива, але

ще більш важлива його філософія. Можна затверджувати, що «переклад» на екран літературного твору – проблема не тільки «технічна», а головним чином, художня. Будь-яка екранізація – це нове прочитання літературного твору, нове його трактування (з'єднання образно-емоційного сприйняття з розкриттям утримування літературного художнього твору).

Питання про екранізацію заслуговує серйозної уваги як особлива художня проблема, воно було поставлене в перші роки життя кінематографа. Класичне для свого часу визначення сутності кіноінсценіровки дав В.Я. Брюсов, що названий У.А. Гуральником одним із перших теоретиків екранізації. У доповіді «Кіноілюстрація – кіноінсценіровка літературних творів», зроблений у художній раді Всеросійського фотокіновідділу на початку 20-х років, він розмежував два види екранізації (кіноілюстрацію й кіноінсценіровку), у такий спосіб визначивши завдання й метод кожного з них.

Завдання кіноілюстрації – дати «дзеркальне відбиття» на екрані літературного твору, не переробляючи його в іншу форму, у кіноф'єсу, не змінюючи в основному його загальної композиції, системи образів і характеристики його героїв, утримування екранізація частин. Для зв'язку окремих епізодів і пояснення неясного в них можуть служити титри (напису), які найкраще брати з тексту літературного твору.

Усе вищевикладене свідчить про те, що сценарій, що є похідним від первісного твору, має ознаки, характерні для будь-якого виду твору (творчий характер праці й об'єктивна форма), а також такими ознаками, які відрізняють сценарій від інших об'єктів авторського права, є: особлива форма даного твору як об'єкта права, а також заборона перекручування художнього задуму й образів первісного твору.

Висновки. Сценарій можна розглядати як первісний твір і як похідний твір. Сценарій як первісний твір має ознаки, які властиві всім об'єктам авторського права: творчий характер праці творця й об'єктивна форма твору.

Сценарій як похідний твір має ті ж ознаки, що й оригінальний сценарій, а крім цього, йому властиві такі ознаки, як: особлива форма даного твору як об'єкта права, а також заборона перекручування художнього задуму й образів первісного твору.

Також пропонуємо таке визначення поняття сценарію як похідного твору: сценарій як похідний твір – це об'єкт авторського права, що заснований на первісному творі, що віддає такому твору нову форму, спрямовану на сприйняття широкої аудиторії, і не спотворює художньої цінності оригінального твору.

Література

1. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003. Київ : Алерта, 2017.
2. Закон України «Про внесення змін до закону України «Про авторське право й суміжні права» від 11 липня 2001 № 2627-III/Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page4>.
3. Калятин В.О. Інтелектуальна власність (Виключні права). Москва : Норма, 2000. 459 с.
4. Липчик Д. Авторське право й суміжні права. Москва : Ладомир; Видавництво ЮНЕСКО, 2002. 788 с.
5. Савельєва И.В. Правове регулювання відносин в області художньої творчості. Москва : Изд-У МГУ, 1986. 141 с.
6. Сергєєв С.А. Право інтелектуальної власності в Російській Федерації : підручник. Москва : Проспект, 2004. 752 с.